

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Чеченской Республики

МУ " Управление образования Гудермесского муниципального района"

МБОУ «Ойсхарская СШ №3»

РАССМОТРЕНО

Методическое
объединение учителей
начальных классов

_____ Орзимова М. М.

Протокол №1
от «30» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора
по УР

_____ Осмаева К. Д

Протокол №1
от «31» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

_____ Талхикова С. Б.

Приказ №122
от «31» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета « Родной(чеченский) язык»

для обучающихся 1-4 классов

Ойсхара 2023

КХЕТОРАН КЕХАТ

Лелаш долчу нормативан-бакьонан документашца дог'уш, нохчийн мотт (обрсийн мотт а санна) Нохчийн Республикин пачхьалкхан меттанстатус йолуш бу (2007 шеран 25 апрелан N 16-РЗ йолу «Нохчийн Республикин меттанийн хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 ш. N 13-РЗ ред.). Иза нохчийн халкъан оьздангаллин коьртахьал а ду, дешаран хьукматашкахь дешаран предмет санна хьобхуш а бу.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа (кхид'а Програма) кхолларан бухбу х'ара нормативийн-бакьонийн документаш:

- Россин Федерацин конституци (26 статья);
- 2012 шеран 29-чу декабран №273-ФЗ йолу «Россин Федерацин дешаран хьокъехь» Федеральни закон (5, 8, 12, 14 ст.) (02.07.2021 ш. ред.);
- 1991 ш. 25 октябран № 1807-1 йолу «Россин Федерацин халкъийн меттанех» Федеральни закон (2, 6, 9, 10 ст.) (11.06.2021 ш. ред.);
- Йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарт, Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021 ш. 31 майхь № 286 йолу омранца ч'аг'идина долу;
- Кхетош-кхиоран герггара программа (къобал'ина йукьарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол);
- Россин Федерацин къаьмнийн ненан мотт хьехаран концепци (Россин Федерацин серлонан Министерсвон коллегехь ч'аг'ийина 2019.10.01);
- Йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран коьртачу дешаран герггара программа (къобал'ина йукьарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18.03.2022 ш. № 1/22 йолу протокол);
- 2003 шеран 23 мартан Нохчийн Республикин конституци (09.01.2022 ш. хийцамашца);
- 2007 шеран 25 апрелан N 16-РЗ йолу «Нохчийн Республикин меттанийн хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 ш. N 13-РЗ ред.);
- 2014 шеран 30 октябран N 37-РЗ йолу «Нохчийн Республикин дешаран хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 N 13-РЗ ред.);
- 2020 ш. 17 августан № 180 йолчу «Нохчийн Республикин дешар кхиор» Нохчийн Республикин пачхьалкхан программина хийцамаш йукьабалоран хьокъехь» Нохчийн Республикин Правительствоон Постановлени (2022.03.17 бинчу хийцамашца);
- Нохчийн Республикин т'екхуьу чкъор син-оьздангаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а йукьара концепци (т'еч'аг'ийина Нохчийн Республикин Куьйгалхочо 14.02.2013 ш.);
- Нохчийн меттан нийсайаздаран коьртачу бакьонийн гулар т'еч'аг'ийарх №83 йолу Указ

(тӀечӀагӀдина Нохчийн Республикин Куьйгалхочо 2020 шеран апрелан 29-чу дийнахь)

- Нохчийн Республикехь нохчийн мотт а, литература а хьехаран концепци (чӀагӀийна 2022.05.12 № 3 йолчу Илманан Советан кхеташонехь);
- Нохчийн меттан нийсайаздаран коьрта бакьонаш /Джамалханов З.Д., Мациев А.Г., Овхадов М.Р., Халидов А.И., и.д. кх. – Сольжа-Гала: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2022. – 64 а.

Программа кхочушйаран бухахь системехь-гӀуллакхдаран некъ бу.«Ненан (нохчийн мотт» дешаран предмет Ӏамор тӀехьажийна ду гуманитарни циклан кхечу дешаранпредметашца межпредметни уьйр кхочушйарна.

«Ненан (нохчийн) мотт»дешаран предметан йукъара характеристика

«Нохчийн мотт» дешаран предметан герггара белхан Программа йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран программаш кхочушйечу организацешна (хьукматашна) хӀоттийна йу.

Школан дешаран хӀинцалерчу тенденцешна а, Ӏаморан жигарчу методикашна а тӀехьажийна йолу «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа хӀотторехь хьехархошна методикин гӀо лацаран Ӏалашонца кечийна йу хӀара Программа.

Белхан Программас хьехархочун аьтто бийр бу:

- 1)нохчийн мотт хьехаран процесехь йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь кепе далийна Ӏаморан личностни, метапредметан, предметан жамӀашка кхачаран хӀинцалера некъаш кхочушдан;
- 2) Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца (Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021.05.31 № 286 йолу омранца чӀагӀдина долу); Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран герггарчу программца (къобалийна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18 мартан 2022 ш. № 1/22 йолу протокол); Кхетош-кхиоран герггарчу программца (къобалийна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол); Нохчийн Республикин тӀекхуьу чкъор син-обздангаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а йукъара Концепцица (тӀечӀагӀийна Нохчийн Республикин куьйгалхочо 14.02.2013 ш.) цхьаьнадогӀу Ӏаморан кхочушдан лору жамӀаш а, «Нохчийн мотт» дешаран предметан чулацам а Ӏаморан шерашца къасто а, хӀоттамца дӀанисбан а;
- 3)билгал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Ӏаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дӀасайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Ӏаморан коьчал карайерзорхьама йалийнчу дешаран гӀуллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, календарно-тематикин планировани кечйан.

Программин чулацам тӀехъажийна бу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарто «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана лехамийн декъахь далийнчу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьрта дешаран программа кхиамца карайерзоран жамлашка кхачарна.

Программа тӀехъажийна йу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана йукъайогӀучу нохчийн меттан курсана кхачо йарна а, гӀо лацарна а.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан герггарчу белхан Программин чулацам йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнабогӀуш бу.

Дешаран предметан чулацам внеурочни гӀуллакхдарехула а кхочушбан тарло: экскурсеш, тематикин меропрятеш, кыйсамаш (конкурсаш), и.д.кх.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан Программин чулацаман коьрта линиш

Дешаран предметан коьчал меттаилманан дакъошца йогӀуш хӀоттийна йу. Нохчийн меттан систематически курс Программехь хӀокху чулацаман линишца йалийна йу: «Маттах лаьцна хаамаш», «Фонетика, орфоэпи, графика, орфографи»; «Лексика», «Морфемика», «Морфологи», «Синтаксис», «Орфографи а, пунктуаци а», «Къамел кхиор».

Программехь къаьсташ йу кхо блок: «Къамелан гӀуллакхдаран тайпанаш», «Систематически курс» (1-чу классехь хьалхарчу эха шарахь – «Йоза-дешар Iамор»), «Къамел кхиор».

«Къамелан гӀуллакхдаран тайпанаш» цӀе йолу хьалхара блок йобзна йу шайн вовшашца йолчу уьйраца цхьаьна къамелан гӀуллакхдаран деа тайпанехула кхиарца, йуьхьанцарчу классийн дешархойн (тӀекеренан Iалашонаш къасто хаа, къамелан тӀекеренехь нийса дакъалаца) коммуникативни карадерзарш кхиорца; къамелан этикетан бакъонех пайдаэцаран практика алсамйаккхарца.

«Систематически курс» цӀе йолчу шолгӀачу блоко йукъалоцу меттан дакъойх пайдаэцарна тӀехь тергам барна кхачо йен чулацам, дешаран а, практикин а хьелашкахь меттан дакъойх пайдаэцаран бухера карадерзарш а, хаарш а кхиор; хӀинцалерчу нохчийн литературни меттан норманех болу йуьхьанцара кхетамаш кхоллар. ХӀара блок тӀехъажийна йу (Iамийнчун гурашкахь) хӀинцалерчу нохчийн литературни меттан норманаш практикехула карайерзорна; дахаран йерриге сферашкахь нохчийн маттах пайдаэцарехь жопаллин а, кхетаме а йукъаметтиг кхиорна.

«Къамел кхиор» цӀе йолу кхоалгӀа блок. Чулацаман коьртачу декъах кху блокехь тексташца бен болх бу: кхета хаар кхиор, йеллачу тексташна анализ йар, тайп-тайпанчу функциональни-маьӀнийн тайпанийн, жанрийн, стилийн шен тексташ кхоллар.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет IаморанIалашо а, хьесапаш а

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран тӀегӀанехь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Iаморан Iалашо – дешархойн коммуникативни хьуьнарш кхоллар (барта а, йозанан а, монологан а,

диалоган а къамел кхиор), уыш къамелан гІуллакхдарна практикыхъ йукъабалор; дешархошкахъ нохчийн маттах а, халкъан культурица цуьнан уьйрах а билггал долу хаарш кхоллар.

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран тІегІанехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморанхъесапаш ду дешархошкахъкхоллар а, кхиор а:

- нохчийн меттан шатайпаналлех, къоман ламастех, шен халкъан культурех йуьхьанцара кхетам; этнически кхетам (самосознани) кхиор;
- нохчийн матте позитиван эмоцин-мехаллин йукъаметтиг, цуьнан цІеналла а, башхалла а ларйарехъ декъах хиларан синхаам; нохчийн матте бовзаран дог дар, шен къамел кхачаме дало гІертар;
- тІекеренан Іалашонашца, хьелашца, хъесапашца богІу меттан гІирсаш харжарехула, нохчийн маттахъ жамІаш дарехула а, шена хетачунна бух балорехула долу хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- хъехархочун/однокласникийн барта аларш хазарехъ тІеэца хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- нийса йеша а, нийса йазйан а, урокан темехула диалогехъ а, коллективан беседехъ дакъалаца, чолхе доцу барта монологан аларш а, йозанан тексташ а хІитто хаар кхоллар а, кхиор а;
- нохчийн меттан системех а, хІоттамах а болу йуьхьанцара кхетамаш (фонетикех, графикех, лексикех, морфемикех, морфологех, синтаксисах);
- функциональни говзалла а, хийцалучу дуьненаца кхиаме зІе латто а, кхин дІа долчу кхиаме дешарна кийча хилар а кхоллар а, кхиор а.

Дешаран планехъ «Ненан(нохчийн) мотт» дешаран предметан меттиг

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнадогІуш, «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет «Ненан мотт а, ненан маттахъ литературин йешар а» предметан областана йукъа а йогІу, Іамо тІейожош а йу.

«Ненан (нохчийн) мотт» Іаморна леринчу сахътийн йукъара терахъ – 405 с.

(хІора классехъ кІирнах 3с.): 1-чу классехъ – 99 с., 2-чу классехъ – 102 с., 3-чу классехъ – 102 с., 4 классехъ – 102 с.

Дешаран учрежденин бакъо йу дешаран предмет Іаморнаделлачу сахътийн барам, дешаран йукъаметтигийн декъашхоша кхуллучу планан декъан сахътийн чоьтахшаалсамбаккха.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

1 класс

Йоза-дешар Іамор

Къамел кхиор

Гайтаме-васте моделийн ГІоьнца къамелах болу йуьхьанцара кхетам.

Къамел суъртийн а, схемийн а гЮьнца маЪІнийн дакъошка (предложенешка) декъар.

Текстах болу йуьхъанцара кхетам. Хозуьйтуш ша йоьшуш а, ладугІуш а текстах кхетар.

ХІума а, цуьнан цІе йоккху дош а.

(Мила?), (хІун?) бохучу хаттаршна жобпаш лун дешнаш. ХІуманийн дараш гойту дешнаш. Дашах а, предложенех а йукъара кхетам.

Іаморан диалогехъ дакъалацар. Билгалйаьхначу теманашна а, хьелашнаа йуьхъанцарадиалог хІоттор.

Сюжетан суьртех а, шайн ловзарех а, занятех а, тергамех а дийцаран кепехъ кегий дийцарш хІиттор.

Къамелан гІиллакхаш. Нохчийн меттан гІиллакхе дешнаш (маршалла хаттар– *Іуьйре дика хуьлда! Суьйре дика хуьлда! Де дика хуьлда! Іодика йар – Іодика йойла! благодарность – Дела реза хуьлда! Баркалла! ...*).

Хаттаран предложенин интонаци (йиш).

Нохчийн маттехула йолчу тексташкахъ оьрсийн маттара тІеэцна дешнаш довзар.

Дош а, предложени а

Дешан маЪІнийн тергам. Гергара а, дуьхьалара а маЪІна долу дешнаш. Уьйр лелорехъ дешан меттиг а, цуьнан гІуллакх а. Къамелехъ хІуманаш, хІуманийн билгалонаш, дараш билгалдечу дешнех нийса пайдаэцар.

Дош а, дешнийн цхьаьнакхетар а.

ХІума (объект) йовзар санна дош тІеэцар. Дешан маЪІнина тІехъ тергам.

Дош а, цо билгалйо хІума а йовзар (къастар).

Дош а, предложени а йовзар. Предложеница болх бар: дешнаш билгалдахар, церан хьалх-тІаьхьалла (рогІалла) хийцар. Предложенин йозанан кеп йалор. Тайп-тайпанчу эшарца (интонацица)предложенеш дІайешар. Интонированин (иэшарца йешаран) хаарш шардар. Текстера предложенийн барам билгалбар.

Диалог.

1-на тІера 10-на тІекхаччалц дагардар.

Фонетика

Къамелан аьзнаш. Дешан аьзнийн хІоттаман а, цуьнан маЪІнийн а цхьаалла. Дашехъ долчу аьзнийн хьалх-тІаьхьалла а, аьзнийн барам а къастор. Схемина тІе а тевжаш, къамелан аьзнийн характеристика йар. Нохчийн меттан аьзнаш оьрсийн меттан аьзнашца дустар.

«К» элпаца билгалде аьзнаш.

Цхъана йа масех озаца къаьсташ долу дешнаш дувхь-дувхьал хиттор: *лом, лам, кхор, кор, лу, ло*. Дешан аьзнийн анализ, аьзнийн моделащца болх бар: дешан аьзнийн хоттаман модель йиллар, билгалйинчу моделаца догӀу дешнаш далор.

Мукъа, мукъаза аьзнаш а, зевне, къора мукъаза аьзнаш а довзар (къастар).

Нохчийн меттан ша-тайпа аьзнаш: *кх, къ, кI, аб, об, уь, юь, яь, хь, зI, nI, mI, xI, цI, чI, I*.

Дешдакъа аларан уггаре жима дакъа санна. Дешнаш дешдакъошка декъар. Дашехь дешдакъойн барам. Дешнаш дешдакъошца дешар.

Графика

Аз а, элп адовзар (къастар): элп аз билгалден хьарк санна. Нохчийн меттан элпаш. Доккха а, моґанан а элп. Абат (алфавит). Нохчийн алфавитан оьрсийн алфавитах къастар.

Нохчийн графикийн дешдакъойн принцип. Нохчийн меттан шина хьаркаца билгалдо ша-тайпа мукъа (*аб, уь, об*) а, мукъаза (*зI, кх, къ, кI, nI, mI, xI, хь, цI, чI*) а элпаш. Элп I. Дешнийн аьзнийн-элпийн анализ.

Е, ё, ю, я, й элпийн гӀуллакх.

Адамийн фамилешкахь а, цӀерашкахь а, дийнатийн а, гӀалийн, йартийн, урамийн цӀерашкахь а доккха элп *е, ё, я, яь, ю, юь* йаздар.

Нохчийн алфавитехь элпийн хьалх-тӀаьхьалла.

Йешар

Дешдакъошца йешар (мукъа аз билгалдечу элпе хьаьжжина). Дешдакъошца шера а, индивидуальни темпаца йогӀучу сихаллица дийнна дешнашца а йешар. Сацаран хьаркашца йогӀучу соцунгӀашца а, интонацица (иэшарца) а йешар. Дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш, предложенеш, йаккхий йоцу тексташ кхеташ йешар. Йаккхий йоцчупрозин текстийн а, стихотворенийн а исбаьхьаллин йешар. Хьехархочун хаттаршна тӀетевжаш а, шеггара а текст схьаййцар.

Нийсааларан (орфоэпин) йешар (дийнна дешнаш деша дувьлалуш). Нийсайаздаран (орфографин) йешар (проговаривание), дӀайоьшуш йазйарехь а, схьайазйарехь а ша шен таллам (самоконтроль)баран гӀирс санна.

Йоза

Йоза Iамор а, каллиграфин говзалла кхоллар а. Йоза кхочушдечу хенахь, ларбан оьшу уьнахцӀоналлин лехамаш бовзийтар. Куьйган пӀелгаш лелоран жигаралла (мелкая моторика) а, паргӀат куьг лелор а кхиор.

Тетрадь тӀехь кехатан агӀонан шортонехь а, классан уьнан шортонехь а ориентаци йан хаар кхиор.

Йозанан даккхий а, моґанан а элпаш дґайаздар карадерзор. Цена а, кьаьсташ долчу а хотґаца йаздар. Дґадобшуш дешнаш а, предложенеш а йазйар.

Текст нийса схьайазйаран приемаш а, хьалха-тґаьхьалла а.

Элпийн боцу графикаин гґирсийн гґуллакхах кхетар: дешнашна йукьарчу кґайдарган, сехьадаккхаран хьаьркан.

Орфографи а, пунктуаци а

Нийсайаздаран бакьонаш а, царах пайдаэцар а: дешнаш кьаьстина йаздар; предложенин йуьххьехь а, долахь цґерашкахь а (адамийн цґерашкахь, дийнатийн, гґалийн, йартийн, урамийн а цґерашкахь) а доккха элп йаздар; адамийн цґерашкахь, фамилешкахь, дайн цґерашкахь а *я, яь, ю, юь, е, ё* элпийн а, долахьчу цґерашкахь а, тґеэцначу дешнашкахь а *я, ю, е, ё* элпийн а нийсайаздар; нохчийн меттан шалхачу мукьазчу элпийн (*хь, кх, цґ, кь, пґ, ...*) нийсайаздар; *ю, ы, ф, я, ц* элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; мукьазчу аьзнийн цхьаьнакхетарш доцчу дешдакьошца долу дешнаш сехьадахар; предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш.

Систематически курс

Матгах болу йукьара хаамаш

Мотт адамийн уьйр лелоран коьрта гґирс санна. Тґекеренан ґалашонаш а, хьелаш а.

Фонетика

Кьамелан аьзнаш. Мукьа, мукьаза аьзнаш а, уьш довзар а. Зевне, кьора мукьаза аьзнаш а, уьш довзар а. Нохчийн меттан ша-тайпа аьзнаш.

Дешдакьа. Дашехь дешдакьойн барам. Дешнаш дешдакьошка декьар (мукьазчу аьзнийн цхьаьнакхетарш доцу атта дешнаш).

Графика

Аз а, элп а. Аьзнаш а, элпаш а довзар. Нохчийн меттан ша-тайпа (шалха) элпаш.

Тґеэцначу дешнашкахь бен пайда ца оьцу *е, ё, ю, я* элпаш. Адамийн цґерашкахь, фамилешкахь, дайн цґерашкахь а, дийнатийн цґерашкахь а доккха элп.

Нохчийн абат (алфавит): элпийн цґераш, церан хьалх-тґаьхьалла. Дешнийн кьепйоза роґаллехь нисдархьама, абатах пайдаэцар.

Элпийн боцу графикаин гґирсаш: дешнашна йукьара кґайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк.

Орфоэпи

Аьзнаш а, аьзнийн цхьаьнакхетарш а алар: шала мукьаза [*кхкх*], [*тт*], [*лл*], *и.д.кх*.

Лексика

Дош меттан дакъа санна (довзийтар).

Дош хIуманан, хIуманан билгалонан, хIуманан даран цIе санна (довзийтар).

Синонимаш а, антонимаш а (йукъара кхетам, терминаш а ца йалош).

Синтаксис

Дешнийн цхъаьнакхетар (довзийтар). Предложени меттан дакъа санна (довзийтар).

Предложенехь дешнийн къепе. Предложени дIайазйаран бакъонаш. МаIнийн хаттарийн гIоьнца предложенехь дешнийн уьйр билгалйаккхар. Кепех йохийна предложенеш йухаметтахIиттор. Цхъаьнатоьхначу дешнийн кепех предложенеш хIиттор. Предложенин схема. Предложенин схема йешар. Предложени а, цуьнан схема а йустар (соотнесение). Схемехула а, билгалдинчу дешнашкахула а предложенеш хIиттор.

Текст. Текстан билгалонаш. Текстан тема а, цIе а.

Орфографи а, пунктуаци а

Нийсайазйаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: предложенехь дешнаш къаьстина йаздар; предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а доккха элп йаздар: адамийн цIерашкахь а, фамилешкахь а, дийнатийн цIерашкахь а; адамийн цIерашкахь, фамилешкахь, ден цIерашкахь, дийнатийн цIерашкахья, *яь, ю, юь, е, ё*лпийн нийсайаздар, тIеэцначу дешнашкахья, *ю, е, ё*лпийн нийсайаздар; нохчийн меттан мукъазчу элпийн (*хь, хI, кх, чI, и.д.кх.*) нийсайаздар; *ц, ь, ы, ф*элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; дешнаш сехьадахар; предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш: тIадам, хаттаран а, айдаран а хьаьркаш.

Текст схъайазйаран алгоритм.

Къамел кхиор

Къамел адамашна йукъахь тIекере лелоран коьрта кеп санна. Барта а, йозанан а къамел: коьрта башхаллаш (отличия). Дош къамелан дакъа санна. Къамелехь дешан маIна (роль). Предложени а, текст а къамелан дакъош санна (довзийтар). Текстан цIе. Шен(собственный) текст хIоттор.

Текеренан хьелаш: тIекеренан Iалашо, хьаьнца, мичахь кхочушхуьлу тIекере. Барта тIекеренан хьелаш (диалогаш ролашца йешар, видоматериалашка хьажар, аудиозаписе ладогIар).

Дешаран а, Iер-дахаран а хьелашкахь къамелан этикетан норманаш (маршалла хаттар, Iодикайар, бежк цабиллар дехар, баркалла алар, дехар дар).

2 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Мотт адамийн тЕкеренан коьрта гIирс а, кьоман культурин хилама санна. Россин а, дуьненан а меттан шортенан тайп-тайпаналлех йуьхьанцара кхетамаш. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ.

Фонетика, графика, орфоэпи

Аьзнийн маьIна кьасторан гIуллакх; аьзнаш а, элпаш а; зевне, кьора мукъаза аьзнашдовзар. Озан башхаллин характеристика: мукъа – мукъаза; зевне – кьора мукъазнаш. Нохчийн меттан ша-тайпа мукъа фонемаш(аь – аь, оь – оь, уь – уьй) а, уьш элпашца билгалйар а(аь, оь, уь, яь, юь). Я, яь, ю, юь, е(ё)элпашца дешнаш. Э, еэлпашца дешнаш. Деа а, доца а мукъанаш. Й элпаца долу дешнаш. Нохчийн меттан ша-тайпа мукъаза фонемаш (гI, кI, къ, кх, пI, тI, хI, хь, цI, чI, I) а, уьш элпашца билгалйар а. Ш, ь, ы, ф элпашца долу дешнаш. Шеконца[оьв], [ой], [эв]хеза дешнаш нийсайаздар.

Дешнаш дешдакьошка декъар (мукъаза элпийн цхьаьнакхетаршдерш а цхьаьна).

Дошамашца болх беш алфавитах болчу кхетамах пайдаэцар.

Элпийн боцу графика гIирсаш: дешнашна йуккъехь кIайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк, абзац (цIен мога), сацаран хьаьркаш (Iамийнчун барамехь).

Лексика

Дош декаран а, маьIнин а цхьаалла санна. Дешан лексикин маьIна (йукъара кхетам). Текстехула дешан маьIна билгалдаккхар йа дошаман гIоьнца маьIна нисдар.

ЦхьанамаьIнийн а, дукхамаяьIнийн а дешнаш (атта дешнаш, тергам).

Къамелехь синонимех а, антонимех а пайдаэцарна тIехь тергам.

Дешан хIоттам (морфемика)

Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна. Цхьанаораман (гергара) дешнаш. Цхьанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш. Дешнашкахь орам кьастор (аттачу меттигашкахь).

Морфологи

Къамелан дакъош

ЦIердош (довзийтар): йукъара маьIна, хаттарш («мила?», «хIун?»), къамелехь пайдаэцар. Йукъара а, долахь а цIердешнаш (фамилеш, цIераш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш).

Хандош (довзийтар): йукъара маьIна, хаттарш («хIун до?», «хIун дина?», «хIун дийр ду?»), къамелехь пайдаэцар.

Билгалдош (довзийтар): йукъара маьIна, хаттарш («муха?», «хьенан?» «стенан?»), къамелехь пайдаэцар.

ДештIаьхье. Уггар йаьржина дештIаьхьенаш: *mle, mlera, чу, чуьра, кIел*, и.д.кх.

Синтаксис

Предложенехь дешнийн къепе; предложенехь дешнийн уьйр(карладаккхар).

Предложениметтан дакъа санна. Предложени а, дош а. Предложенин дашах къастар.

Аларан Iалашоне хьаьжжина, предложенийн тайпанаш: дийцаран, хаттаран, тIедожоран предложенеш.

Синхаамийн иэшаре (эмоцин окраске) хьаьжжина, предложенийн тайпанаш (интонацехула(иэшарехула): айдаран а, айдаран йоцу а предложенеш.

Орфографи а, пунктуаци а.

1-чу классехь Iамийна нийсайаздаран бакьонаш карлайахар. Предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а доккха элп (цIераш, фамилеш, дийнатийн цIераш); предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш; дош цхьана моIарера вукху моIаре сехьадаккхар (дешан морфемин декьадалар тидаме а ца оьцуш);

Нийсайаздаран син иралла нийсайаздаран гIалат дан тарлун меттигах кхетар санна. Дешан йаздар къасторхьама (нисдархьама), Iаматан тIерачу нийсайаздаран дошамах пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакьонаш а, царах пайдаэцар а: долахь цIерашкахь доккха элп: цIераш, фамилеш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш; йукьарчу цIерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь)*я, яь, ю, юь, е (ë)*элпийн нийсайаздар, тIеэцначу (йукьарчу) дешнашкахь*я, ю, е (ë)*элпийннийсайаздар; долахь цIерашкахь: цIерашкахь, фамилешкахь, дайн цIерашкахь, дийнатийн цIерашкахь, меттигийн цIерашкахь (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ë)*элпийн нийсайаздар, тIеэцначу дешнашкахь (долахь цIерашкахь) *я, ю, е (ë)* элпийн нийсайаздар; нохчийн меттан мукьазчу элпийн(*къ, кI, кх, гI, и.д.кх.*)нийсайаздар;шеконца[*оьв*], [*ой*], [*эв*]хезачу дешнийн нийсайаздар(-*эв,-аьв,-ев*); *ц, ь, ы, ф*элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; деха мукьа*и, уь*хезачохь *й* элп йаздар; дештIаьхьенаш цIердешнашца къаьстина йазйар.

Къамел кхиор

Коммуникативни хьесап эвсараллица кхочушдархьама, барта тIекеренан Iалашонашца а, хьелашца а цхьаьнабогIу меттан гIирсаш харжар (деллачу хаттарна жоп далархьама,шена хетарг алархьама). Къамел дан хаар (дIадоло, къамелехь дакъалаца, къамел чекхдаккха, тидам тIеберзо, и. д.кх.). Къамелан диалоган кеп практикехь карайерзор. Дешаран а, Iер-дахаран а тIекеренан хьелашкахь къамелан этикетан норманаш а, орфоэпин (нийсааларан) норманаш а ларйар. Цхьаьна гIуллакхдарехь шимма цхьаьна а, тобанашкахь а болх дIахьуш, бартбан а, йукьарчу сацаме ван а хаар.

Суьртан репродукцихула барта дийцар хЮттор. Ша бинчу тергамашкахула а, хаттаршкахула а барта дийцар хЮттор.

Текст. Текстан билгалонаш: текстера предложенийн маъИнийн цхъаалла; текстера предложенийн хьалх-тIаьхьалла; текстехь кхочушхилла йаьлла ойла гайтар. Текстан тема. Коьрта ойла. Текстан цIе. Билгалйинчу тексташна цIе харжар. Текстан дакъойн (абзацийн) хьалх-тIаьхьалла. Предложенийн а, абзацийн а роГалла талхийна тексташ нисйар.

Текстийн тайпанаш: суртхЮттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар).

Декъалдар а, декъалдаран открытка (диллина кехат) а.

Текстах кхетар: текстехь болчу хааман буха тIехь цхьалха жамIаш кепе далоран хаар кхиор. Нийсачу интонацица (изшарца) текстан хозуьйтуш исбаьхьаллин йешар.

Хаттаршна тIе а тевжаш, 25-35 дешан барамехь йолу дийцаран текст ма-йарра схъайийцар.

3 КЛАСС

Нохчийн маттах болу хаамаш

Нохчийн мотт тIекеренан мотт санна. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент.

Фонетика, графика, орфоэпи

Нохчийн меттан аьзнаш: мукъа/мукъаза, кьора/зевне мукъазнаш. Деха а, доца а мукъа аьзнаш.

Йеха а, йоца а дифтонгаш *иэ, уо*, уьш йазйар. Нохчийн маттахь *ь* гуллакх. *ь, ь* долчу дешнашкахь (*айъа, тетрадь...*) аьзнийн а, элпийн а хЮттаман базар (соотношение).

Дошамашца, справочникашца, каталогашца болх беш, алфавитах пайдаэцар. Аьзнийн а, аьзнийн цхъаьнакхетарийн а аларан норманаш; дешнашкахь мукъачу аьзнийн дохалла (нохчийн маттахь жигара пайдаььцучу дешнийн масалшца).

Лексика

Дешан лексикин маъIна.

Дешан нийса а, тIедеана а маъIна (довзийтар).

Дешан хЮттам (морфемика)

Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна; цхъанаораман (гергара) дешнаш; цхъанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш; цхъанаораман дешнаш а, синонимаш а довзар; дешнашкахь орам къастор (атгачу дешнашкахь); чаккхе, дешан хийцалуш долу дакъа санна.

Цхъанаораман дешнаш а, цхъана дешан кепаш а. Орам, дешхьалхе, суффикс – дешан маъІне дакъош. *-р, -хо, -часуффиксашца* долу дешнаш. Хъастаран-жимдаран суффиксашца дешнаш кхоллар (*цІа-цІелиг, кема-кемалг...*).

Морфологи

Цердош: йукъара маъІна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

Долахь (фамили, цІе, ден цІе, дийнатиын цІераш, меттигийн цІераш, говзариын, газетиын, журналийн цІераш...)а, йукъара а цІердешнаш.ЦІердешнийн терахьашца хийцадалар. Цхьаллин терахьан а, дукхаллин терахьан а бен кеп йоцу цІердешнаш. ЦІердешнийн классаш. ЦІердешнийн классийн гайтамаш. ЦІердешандожар. ЦІердешан дожар билгалдаккхар. ЦІердешнийн дожаршца а, терахьашца а хийцадалар.

Билгалдош: йукъара маъІна, хаттарш (*муха? хьенан? стенан? муханиг?*), къамелехь пайдаэцар. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн классашца а, терахьашца а, дожаршца а хийцадалар.

ЦІерметдош (йукъара кхетам). Йаххьийн цІерметдешнаш а, къамелехь цараш пайдаэцар а. Текстехь цхъана дешан ца оьшу йух-йуха далор дІадаккхархьама, йаххьийн цІерметдешнех пайдаэцар.

Хандош: йукъара маъІна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар. Хандешан билгалза кеп.Хандешан карара, йахана, йогІу хан.

ДештІаьхье (карладаккхар). ДештІаьхьенаш*тІе, чу*, церандешхьалхенех (*тІе-, чу-*) къастар.

Ца, ма дакъалгаш а, церан маъІна а.

Синтаксис

Предложени. Дешнийн цхьаьнакхетар. МаъІнийн (синтаксисан) хаттарийн гІоьнца предложенехь дешнашна йукъара уьйр билгалйаккхар.

Предложенин коьрта меженаш: подлежащи, сказуеми. Предложенин коьртаза меженаш (тайпанашка а ца йоькуш). Йаьржина а, йаржазаа предложенеш.

Хуттург йоцчу а, а хуттургаца йолчу а предложенин цхъанатайпанчу меженашна тІехь тергам.

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син иралла нийсайаздаран гІалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хІоттийна а, билгалйаьхна а тексташ талларехь таллам а,ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехь пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах дешан нийсайаздар къастош (нисдеш) пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: долахь цѢрашкахь(фамилеш,цѢраш, дайн цѢраш, дийнатиин цѢраш, меттигийн цѢраш, говзариин, журналийн, газетийн... цѢраш) а, йукъарчу цѢрашкахь *я, яь, ю, юь, еэлпийн* нийсайаздар (карладаккхар а, тѢчІагдар а); йеха а, йоца *аиэ, уо* дифтонгийн нийсайаздар; чаккхенгахь *-э, -к* элпаш долчуцѢрдешнашкахь *а* йаиэлп йаздар; дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш йаздар(*дитт, мотт, балл...*); нохчийн меттан шатайпа мукъаза элпаш нийсайаздар (*ккх, ккъ, чкІ,..*); дешан чаккхенгахь *н* элп йаздар; дештІаьхьенаш йаххьийн цѢрметдешнашца къаьстина йаздар; дакъалгаш *ца, ма* хандешнашца къаьстина йаздар; *й, ь, ь*элпашца долу дешнаш сехьадахар; шала мукъазчу элпашца (*лл, тт, сс...*) долу дешнаш сехьадахар; шалхачу шала мукъазчу элпашца (*ккх, ткъ, чкъ...*) долу дешнаш сехьадахар; цѢрдешнийн дукхаллин терахьан чаккхе; дештІаьхьенийн нийсайаздар; *ца, ма, дакъалгашца* дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а йаздар.

Къамел кхиор

Къамелан этикетан норманаш: барта а,йозанан а кхайкхар, дехар дар, бехк цабиллар дехар, баркалла алар, духатохар, и.д.кх. Дешаран а, Іер-дахаран а тѢкеренан хьелашкахь къамелан этикетан норманаш а, нийсааларан (орфоэпин) норманаш а ларйар. Диалогехь а, дискуссехь а шена хетарг кепе дало, тѢчІагІдан; барт бан а, цхьаьна гІуллакхдарехь йукъарчу сацамна тѢтан а; шимма цхьаьна, тобанашца болх кхочушбеш, дарашнатІехь таллам (контроль)бан (барта уьйр йан) гІо ден къамелан гІирсаш.

Нохчийн мотт ца хуучу нахаца тѢкере лелоран хьелашкахь къамелан этикетан башхаллаш.

Текстан план. Текстан план хІоттор, йеллачу планаца текст йаздар. Йаххьийн цѢрметдешнийн, синонимийн, хуттургийн гІоьнца текстехь предложенийн уьйр. Текстехь коьрта дешнаш.

Текстийн тайпанаш (дийцар, суртхІоттор, ойлайар) къастор а, билгалйинчу кепан шен тексташ кхоллар а.

Кехатан, дІакхайкхоран (объявленин) жанр.

Массара цхьаьна йа ша хІоттийнчу планаца текст схьаййцар.

Талламан, довзийтаран йешар.

4 КЛАСС

Нохчийн матгах болу хаамаш

Нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт санна.Мотт – халкъан синьоздангаллин коьртачу мехаллех цхьаь санна.

Мотт бовзаран тайп-тайпана некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент, мини-таллам, проект.

Фонетика, графика, орфоэпи

Йеллачу параметрашца дашехь а, дашехь доцуш а аьзнийн характеристика, дустар, классификаци йар. Дешан аьзнийн-элпийн таллам.

Къамел даран (говорение) а, йешарана процесехь нийса интонаци (иэшар). Аьзнийн, аьзнийн цхьаьнакхетарийн аларан норманаш; дешнашкахь, хИнцалерчу нохчийн литературни меттан норманашца йогу, йохалла (Аматехь Амочу дешнийн кЕззиг масалшна тЕхь).

Лексика

Къамелехь синонимех, антонимех, омонимех пайдаэцарна тЕхь тергам.

Къамелехь дешнийн чІагІделлачу цхьаьнакхетарех (фразеологизмех) пайдаэцарна тЕхь тергам (довзийтар).

Дешан хІоттам (морфемика)

Хийцалучу дешнийн хІоттам, морфемаш атта къасталучу дешнашкахь орамаш, дешхьалхенаш, суффиксаш, чаккхенаш билгалйахар (Амийнарг карладаккхар).

Дешан лард. Чолхе дешнаш (довзийтар).

Морфологи

Кобрта а, гуллакхан а къамелан дакъош (йуьхьанцара довзийтар).

Цердош. Цердешнийн легар. 1, 2, 3, 4-чу легарийн цердешнаш. Долахь цердешнийн легар (цЕреш, фамилеш).

Билгалдош. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн легар.1,2-чу легаран билгалдешнаш. Легалуш доцу билгалдешнаш (хьенан? стенан? хаттаршна жоп лун билгалдешнаш).

Терахьдош. Масаллин а, роГаллин а терахьдешнаш.

Церметдош. Йаххьийн церметдешнаш (карладаккхар). Цхьаллин а, дукхаллин а терахьан йаххьийн церметдешнийн дожаршца хийцадалар.

Хандош. Хандешан билгалза кеп. Хандешнийн карара, йахана, йогу хан. Хандешнаш хенашца хийцадалар.

Куцдош (йукъара кхетам). МаьІна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

ДештІаьхье.

Хуттург. Цхьалхе а, чолхе а предложенешкахь хуттургаш.

Дакьалгашца, ма, церан маьІна.

Синтаксис

Дош а, дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а, церан тераллех а, башхаллех а кхетар; аларан Іалашоне хъаьжжина, предложенийн тайпанаш (дийцаран, хаттаран, тІедожоран); синхаамийн изшаре (айдаран а, айдаран йоцу а) хъаьжжина, предложенийн тайпанаш; йаьржина а, йаржаза а (Іамийнарг карладаккхар). Цхъалхечу предложенин синтаксически таллам.

Цхъанатайпанчу меженашца йолу предложенеш: хуттургаш йоцу а, хуттургашца йолу а. Цхъанатайпанчу меженашца йолчу предложенешкахь дагардаран интонаци (изшар).

Цхъалхе, чолхе предложени (йовзийтар).

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син иралла нийсайаздаран гІалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хІоттийна а, схъакховдийна а тексташ талларехь таллам а, ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехь пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах, дешан нийсайаздар къастош (нисдеш), пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакьонаш а, царах пайдаэцар а: дешхъалхенийн цхъаьна а, къаьстина а йазйар; хуттургаш йоцуш а, хуттургашца а цхъаьнатоьхначу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Шина цхъалхечу предложенех лаьтгачу чолхечу предложенехь сацаран хъаьркаш (тергам).

Къамел кхиор

Барта а, йозанан а тІекеренан хъелаш (кехат, декъалваран открытка, дІакхайкхор (объявлени), и.д.кх.); диалог; монолог; текстан цІарехь текстан тема йа коьрта ойла гайтар.

Йозанан къамелан нийса хилар, хъал долуш хилар, исбаьхъалла атидаме аоьцуш, тексташ (йелларш а, шен а) нисйар.

Схъайийцар, дІайазйар (текстан барта а, йозанан кепехь а ма-йарра схъайийцар, текстан барта хоржуш схъайийцар).

Сочинени йозанан белхан тайпа санна.

Талламан, йовзийтаран йешар. Текстехь гучу кепехь балийна хаам лахар. Текстехьболчу хааман буха тІехь цхъалхачу жамІийн кепаш йалор. Текстехь болчу хааман интерпретаци а, жамІдар а.

ЙУЪХЪАНЦАРЧУ ЙУККЪЕРЧУ ДЕШАРАН ТІЕГІАНЕХЪ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ПРОГРАММА КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

Йуьхьанцарчу шкоলেখь «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Јаморан жамЈехь кхетош-кхиоран гІуллакхдаран коьрта некъашкхочушдечу хенахь дешархочун кхоллалур ду хІараличностни жамЈаш:

гражданско-патриотически кхетош-кхиоран:

- шен Даймахкаца мехалаллин йукъаметтиг кхоллайалар, цу йукъахь республикин истори а, культура а гойту, ненан мотт Јаморехула а;
- шен этнокультурин а, россин а граждански идентичностах кхетар, Нохчийн Республикин пачхьалкхан маттах санна, ненан (нохчийн) меттан маъІналлех кхетар;
- шен мехкан а, даймехкан а дІадаханчун, таханенан, хиндолчун декъахь хилар, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршца болх барехь, хьелаш дийцаре дарехула а;
- шен а, кхечу а халкъашка ларам, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршкара масалийн бухатЈехь кхуллуш берг а;
- йукъараллин декъашхочух санна, адамах болу дубххьарлера кхетам, адаман бакъонех а, жопаллех а, ларамах а, адаман сийлаллех а, леларан гІиллакх-оьздангаллин норманех а, адамашна йукъарчу йукъаметтигийн бакъонех а, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршкахь гайтинарш а;

син-оьздангаллин кхетош-кхиоран:

- шен дахарехь а, йешарехь а зеделлачунна тІе а тевжаш, хІора адаман индивидуальность ларар;
- догъэцар а, ларам а, диканиг лаар а гучудаккхар, царна йукъахь шегара хьал а, синхаамаш а бовзийтархьама, нийса меттан гІирсах пайдаэцар а;
- кхечу адамашна куьйган (физически) а, моральни (оьздангаллин) а зен дарна тІехъажийнчу леларан муьлхха а кепаш цайезар (пайдаэца цатарлучу меттан гІирсех йоьзнарш а цхьаьна);

эстетикин кхетош-кхиоран:

- исбаьхьаллин культурица лараме йукъаметтиг а, шовкъ а, искусстван тайпанашна а, шен а, кхечу а халкъийн ламасташна а, кхоллараллина а экамалла;
- исбаьхьаллин гІуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта гІертар, меттан говзаллехь а цхьаьна; тІекеренан а, ша гайтаран агІирсах санна, ненан меттан мехалаллех кхетар;

физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, эмоциньал а кхолларан:

- меттан дешаран процессехь кхин тІе(тІетоьхна) хаам лохуш, гонахехь (цу йуккъехь

хаамийн а) могошаллин а, кхерамзаллин (шена а, кхечу адамашна а) а дахаран кепан бакъонаш ларйар;

- кхамелехь ша гайта тарлун некъаш харжарехь а, кхамелан этикетан а, тЕкеренан бакъонийн а норманаш ларйарехь а гучудолу дегІан а, синІаткъаман а могошаллин тІалам бар;

кЪинхъегаман кхетош-кхиоран:

- адаман а, йукъараллин а дахарехь кЪинхъегаман маЪІнах кхетар, кЪинхъегаман жамІаш жобпаллин хъаште хъажор а, лардаран йукъаметтигаш а, кЪинхъегаман гІуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь дакъалацаран говзаллаш, исбаъхъаллин говзаршкара масалш дийцаре деш, тайп-тайпанчу корматаллашка кхоллалун шовкъ;

экологин кхетош-кхиоран:

- тексташца болх баран процесехь кхуллу Іалам Іалашдаран йукъаметтиг;
- цунна зен ден дараш цадезар;

Іилманан хаарийн мехаллаш:

- дуьненан Іилманехула долчу суьртах йуьхъанцара кхетамаш (цу йукъахь меттан системех, дийнна дуьненан Іилманехула долчу суьртан цхъана декъах санна, йуьхъанцара кхетамаш);
- довзаран хъашташ, жигаралла, дІадолорна тІера хилар, довзарехь хаа лаар а, шен лаамалла а, цуьнца цхъаьна ненан (нохчийн) мотт Іаморехь бовзаран хъашто а, и бовзарехь жигаралла а, шен лаамалла а.

МЕТАПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

Йуьхъанцарчу шкоলেখь «Ненан (нохчийн мотт)» предмет Іаморан жамІехь дешархочун кхоллалур ду хІарадешаран универсальни **довзаран** дараш.

Коьрта маЪІнийн дараш:

- тайп-тайпана меттан дакъош дуста (аьзнаш, дешнаш, предложенеш, тексташ), меттан дакъош дустархъама баххаш билгалдаха (кхамелан дакъа хилар, грамматикин билгало, лексикин маЪІна, и.д.кх.);
- меттан дакъойн тераллаш къасто;
- къастийнчу билгалонца объекташ (меттан дакъош) цхъаьнатоха;
- меттан дакъойн (аьзнийн, кхамелан дакъойн, предложенийн, текстийн) классификаци йархъама ладаме билгало къасто; меттан дакъошна классификаци йан;

- хъехархочо йеллачу тергаман алгоритмаца меттан коьчалехь закономерносташ а, Ъостаналла а каро (схъалаха); меттан дакъошца болх беш, дарийн алгоритмана анализ йан, меттан дакъойн анализ йарехь ша дешаран (Іамаран) гІуллакхаш къасто;
- билгалйинчу алгоритман буха тІехь дешаран а, практикин а хъесап кхочушдан оьшучу хааман тоаме цахилар гучудаққха, кхин тІе оьшучу хааман хъашт кепе дало;
- меттан коьчална тІехь тергамбаран хъелашкахь бахъанийн-тІаьхъалонийн уьйраш билгалйаха, жамІаш дан.

Коьрта талламан дараш:

- хъехархочун гІоьнца Іалашо кепе йало, меттан объектан, къамелан хъолан хийцадийн план хІотто;
- тІедиллар кхочушдаран масех кеп йуста, уггар йогІуш йерг харжа (йалийнчу критерийн буха тІехь);
- схъакховдийнчу планаца чолхе боцу лингвистикин мини-таллам дІабахъа, схъакховдийнчу планаца проектан тІедиллар кхочушдан;
- жамІаш кепе дало а, меттан коьчална тІехь бинчу тергаман (классификацин, дустаран, талламан) жамІийн бухатІехь уьш тешаллашца тІечІагІдан а; билгалйинчу меттан коьчалан анализан процессехь хъехархочун гІоьнца хаттарийн кепаш йало;
- процессийн а, хиладийн а, церан тІаьхъалонийн а и санначу йа терачу хъелашкахь хила тарлучу кхиаран прогноз йан.

Хаамца болх бар:

- хаам схъаэцаран хьоста харжа: боьху хаам схъаэцархъама, нисбархъама оьшу дошам;
- билгалдинчу хьостанехь (дошам тІехь, справочник тІехь) йеллачу алгоритмаца гучу кепехь балийна болу хаам схъалаха (каро);
- шенна йа хъехархочо и талла (дошамашна, справочникашна, Іаматашна тІе о хьожуш) схъакховдийначу некъаца бакъ болу а, бакъ боцу а хаам бовза;
- Интернет машанехь хаам (дешан йаздарх, аларх, дешан маьІнах, дешан схъадаларх, дешан синонимех) лохуш, баккхийчеран (хъехаран белхахойн, дайн-нанойн, законехь векалш болчеран) гІоьнца информационни кхерамзаллин бакъонаш ларйан;
- дешаран хъесапе хаьжжина, анализ йан а, кхолла а текстан, видеон-, графикаин, озан хаам;
- таблицийн, схемийн кепехь билгалбинчу лингвистикин хаамах кхета; лингвистикин хаам бовзийтархъама ша схемаш, таблицах кхолла.

Йуьхьанцарчу школахь «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Іаморан жамІехь дешархочун кхоллалур ду хІарадешаран универсальни **коммуникативни** дараш.

Текере:

- хетарг тЕэца а, кепе дало а, бевзачарна йукъахь Іалашонашца а, тЕкеренан хьелашца а цхъаьнайогІу эмоцеш гайта а;
- къамелхочуьнца лараме йукъаметтиг лело, диалог а, дискусси а дІаихъаран бакъонаш ларйан;
- хетарг тайп-тайпана хила тарлуш хиларх кхета;
- озда а, аргументаш йалош а шена хетарг дІаала;
- хІоттийнчу хьесапе хъаьжжина, къамелан алар хІотто;
- къамелан хьоле хъаьжжина, барта а, йозанан кепахь а тексташ (суртхІоттор, ойлайар, дийцар) кхолла;
- тергаман, мини-талламан, проектан тЕдахкарийн жамІех а, шимма цхъаьна а, тобанашца а бинчу белхан жамІех а нахана гуш-хезаш дІадийца доцца къамел дар кечдан;
- къамел даран (выступленин) текстана иллюстрацин коьчал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ (фото), плакаташ) харжа.

Йуьхъанцарчу школехь Іаморан чаккхенгахь «Нохчийн мотт» предмет Іаморан жамІехь дешархочункхуьур духІара дешаран универсальни **регулятивни** дараш.

Самоорганизацн:

- жамІе кхачархъама, дешаран хьесап кхочушдарехула дарийнплан хІотто;
- хъаьржинчу дарийн хьалх-тІаьхьалла (рогІалла) хІотто.

Самоконтроль:

- дешаран гІуллакхдаран кхиаман/аьтто цабаларан бахъанаш къасто;
- къамелан а, нийсайаздаран а гІалаташ иэшорхъама, шен дешаран дараш нисдан;
- меттан дакъойхпайдаэцархъама, къасторхъама, характеристика йархъама хІоттийнчу дешаран (Іаморан) хьесапца гІуллакхдаран жамІ цхъаьнадало;
- маттехула йолчу коьчалца болх беш дина гІалат схъалаха, нийсайаздаран(орфографин) а, пунктуацин а гІалатсхъалаха (каро);
- однокласникийн гІуллакхдаран а, шен гІуллакхдаран а жамІаш дуста, йалийнчу критерешца церан нийса (объективно) мах хадо.

Цхъаьна гІуллакхдар:

- хьехархочо йеллачу планированин кепан, йукъан гІулчийн а, хенийн а дІанисйаран буха тІехь, стандартни (типовой) хьолехь, йоцчачу хенан а, йеххачу хенан а Іалошонаш (йукъара

хьесапашкахь дакъалацар тидаме о оьцуш, индивидуальни) кепе йало;

- цхьаьна гӀуллакхдаран Iалашо тIеэца, цуьнга кхачаран дараш цхьаьна хIитто: ролаш дIасайекъа, бартбан, цхьаьна бечу белхан процесс а, жамIаш а дийцаре дан;
- куьйгалла дан, тIедиллинарг кхочушдан, аблалачун тIехь хила а кийча хилар гайта;
- белхан шен дакъа жобпаллица кхочушдан;
- йукъарчу жамIехь ша лаьцначу декъан мах хадо;
- йеллачу (схьакховдийнчу) кепашна тIе а тевжаш, цхьаьна ден проектан тIедахкарш кхочушдан.

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

1-4 классашкахь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Iаморо аьтто бо:

- адамийн тIекеренан коьртачу гIирсах санна нохчийн маттах кхета, нохчийн мотт нохчийн халкъан синьобздангаллин коьрта мехалла санна тIеэца;
- халкъан ламасташ а, культура а карайерзорехь а, чIагIйарехь а нохчийн меттан маьIнахкхета;
- ненан мотт бовзаран шовкъ а, и Iамо лаам а гайта;
- Россин Федерацин меттан а, культурин а цхьааллин а, тайп-тайпаналлин а шортенах, Россин халкъийн кхечу меттанашна йукъахь нохчийн меттан меттигах а йуьхьанцара кхетамаш кхолла;
- нохчийн меттан фонетикех, лексикех, грамматикех, орфографех, пунктуацех йуьхьанцара хаамаш кхолла;
- къамелан гӀуллакхдарехь карадерзийнчу хаарех пайдаэца хаар кхолла, къамелехь Iамийнчу лексикех пайдаэца, карайерзийнчу лексикех а, маттах долчу хаарех а пайда а оьцуш, барта аларш хIитто;
- къамелан этикетехула Iамийнчу кепех пайда а оьцуш, къамелан тIекеренехь дакъалаца;
- нохчийн маттахь къамелан гӀуллакхдаран массо а тайпанаш (ладогIар, къамел дар, йешар, йоза) вовшахта а, кхио а, билгалйинчу темехула даккхий доцу дийцарш хIитто хаар кхолла.

КЛАССАШКАХУЛА ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

1 КЛАСС

Дешархо Iемар ву:

- дош а, предложени а йовза (къасто); предложенешкара дешнаш схьакъасто;
- суьртийн а, схемийн а гIоьнца къамел маьIнин дакъошка (предложенешка) декъа;
- къамелехь нохчийн меттан гIиллакхе дешнех пайдаэца (маршалла хаттар– Iуьйре дика

хуьлда! Суьйре дика хуьлда! Де дика хуьлда! Иодика йар – Иодика йойла! благодарность – Дела реза хуьлда! Баркалла! ...).

- нохчийн алфавитан оьрсийн алфавитаца йолу башхалла къасто;
- мукъа а, мукъаза а аьзнаш довза (къасто);
- зевне а, къора а мукъазнаш довза (къасто);
- «аз» а, «элп» а кхетамаш бовза (къасто);
- цхъана йа масех озаца къаьсташ долу дешнаш дуьхь-дуьхьал хIиттор: *лом, лам, кхор, кор, лу, ло*;
- *ккх, тт, лл, и.д.кх.* шала мукъазнаш деха цхъа аз санна схъаала;
- схемина тIе а тевжаш, къамелан аьзнашна характеристика йан;
- Iамош долу нохчийн меттан аьзнаш оьрсийн меттан аьзнашца дуста (соотнести);
- дашехь дешдакьойн барам билгалбаккха (къасто); дешнаш дешдакьошка декъа (атта дешнаш: мукъазчеран цхъаьнакхетарш доцу дешнаш);
- нохчийн абатан (алфавитан) элпийн цIераш нийса йаха; нохчийн абатан (алфавитан) элпийн рогаIаллех долчу хаарех, кIеззигчу дешнийн къепйоза нисдеш, пайдаэца;
- талхор доцучу цIена къаьстачу хотIаца даккхий а, могаIанан а элпаш, элпийн, дешнийн цхъаьнатохарш йаздан;
- Iамийнчу нийсайаздаран бакьонех пайдаэца: нохчийн меттан шатайпанчу элпийн (*аь, оь, уь, юь, яь, гI, кI, къ, кх, пI, тI, хI, хь, цI, чI, I*) йаздар. *ц, ь, ы, ф, ё, е* элпашца долчу дешнийн йаздар;
- *е, ё, ю, я, й* элпийн гуллакх (функциш) къастор;
- предложенехь дешнийн къаьстина йаздар; предложенин чаккхенгахь сацаран хъаьркаш: тIадам, хаттаран а, айдаран а хъаьркаш; предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь (цIерашкахь, фамилешкахь, дийнатийн цIерашкахь) а доккха элп; дош дешдакьошца (атта меттигаш: кху кепарчу дешдакьойх лаьтта дешнаш «мукъаза + мукъа») сехьадаккхар;
- дешнаш а, предложенеш а, 25 дашал сов барам боцу тексташ а нийса схъайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- нийсайаздар аларца ца къаьсташ долу дешнаш а, 3-5 дашах лаьтта предложенеш а, 20 дашал сов барам боцу тексташ а олуш дIайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- элпийн боцу графикаин гIирсийн гуллакхах кхетар: дешнашна йукъарчу кIайдарган, сехьадаккхаран хъаьркан;
- Iамийнчу бакьонашна долу гIалаташ, опискаш каро (схъалаха) а, нисйан а;
- йешначу текстах кхета;
- интонаци (иэшар) а, предложенин чаккхенгара сацаран хъаьркашца йогу соцунгаш а ларйеш, йоца тексташ хозуьйтуш а, дагахь а йеша (кхета а кхеташ);

- текстехь, маъІна нисдан оышу дешнаш схъалаха;
- дешнийн кепийн гуламах предложени хІотто;
- кеп йохийна предложенеш меттахІитто;
- предложенин схемаш йеша, предложени а, цуънан схема а йуста (соотнести), схемица а, билгалдинчу дешнашца а предложенеш хІитто;
- сюжетан суърташкахула а, тергамашкахула а барта 3-5 предложенех лаятта текст хІотто;
- нохчийн маттехула йолчу тексташкахь оърсийн маттара тІеэцна дешнаш довза;
- дешаран хъесапаш кхочушдеш, Іамийнчу кхетамех пайдаэца.

2 КЛАСС

Дешархо Іемар ву:

- тІекеренан коърта гІирс санна, мотт тІеэца;
- тергамах а, анализах а мотт бовзаран некъах санна пайдаэца;
- дашехь дешдакъойн барам билгалбаккха (къасто) (мукъазчеран цхъаьнакхетарш долчу дешнашкахь а цхъаьна); дош дешдакъошка декъа;
- е, ё, ю, я элпийн гІуллакхтидаме а оыцуш, аьзнийн а, элпийн а хІоттаман цхъаьнабар къасто;
- цхъанаораман дешнаш лаха (каро);
- дашехь орам билгалбаккха (атта меттигаш);
- текстехь дукха маъІнийн дешнех пайдаэцна меттигаш гучуйаха а, церан маъІнех кхета а, дешаран дошамашкахула маъІна нисдан а; синонимех а, антонимех (кхетамийн цІераш а ца йохуш) пайдаэцна меттигаш гучуйаха;
- долахь а, йукъара а цІердешнаш боху кхетамаш къасто (определять);
- «мила?», «хІун?» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- «хІун до?», «хІун дина?», «хІун дийр ду?» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- «муха?», «хъенан?», «стенан?» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- Іаларан Іалашоне, эмоцин иэшаре хъаьжжина, предложенин тайпа къасто;
- Іамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца, царна йукъахь: адамийн цІерашкахь, дайн цІерашкахь, фамилешкахь, дийнатийн цІерашкахь, меттигийн цІерашкахь доккха элп; дештІаьхенийн цІердешнашца къаьстина йазйар;
- дешнаш а, предложенеш а, 45 дашал сов барам боцу тексташ а нийса схъайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- Іамийна нийсайаздаран бакъонаш тидаме а оыцуш, дешнаш, предложенеш, 40 дашал сов барам боцу тексташ а олуш дІайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- опискаш, Іамийнчу бакъонашна долу гІалаташ схъалаха а, нисдан а;
- Іаматан дошамех пайдаэца;

- нийсааларан (орфоэпин) норманаш, нийса интонаци (эшар) лар а йеш, барта диалоган а, монологан а аларш (билгалйинчу темина, тергамийн бух тГехь 2-4 предложени) хИтто;
- сууртан репродукцихула барта дийцар хИотто;
- йешначун (хезначун) буха тГехь барта а, йозанан кепяхь а (1-2 предложени) цхьалхечу жамИийн кеп кхолла;
- хаттаршца царна йукъара маЫнийн уьйр а къастош, дешнех предложенеш хИтто;
- декъалдарийн билгалдинчу масалийн анализ дАйахьарехь декъалваран жанран башхаллаш йийцаре йан, текстийн-декъалдарийн хИоттаман анализйан;
- текстан тема билгалйаккха а, текстана цуьнан тема гойту цЕ тилла а;
- уьйр йоцчу предложенех, текстан дакъойх текст хИотто;
- хаттаршна тЕ а тевжаш, 30-45 дешнийн барамехь дийцаран текстан ма-йарра схьаййцар дАйаздан;
- шен дешнашца Іамийнчу кхетамийн маЫнех кхето; Іамийнчу кхетамех пайдаэца.

3 КЛАСС

Дешархо Іемар ву:

- къоман тЕкеренан мотт санна нохчийн меттан маЫнах кхето;
- лингвистикин экспериментах мотт бовзаран некъах санна пайдаэца;
- билгалйинчу параметрашца дашехь а, дашехь доцуш а аьзнийн характеристика йан, дустар кхочушдан, классификаци йан.
- дешан аьзнийн-элпийн анализ йан (транскрипци ца йеш);
- цхьанаораман дешнаш а, цхьана дешан кепаш а къасто; цхьанаораман дешнаш а, синонимаш а къасто;
- билгал къасталучу морфемашца долчу дешнашкахь чаккхе, орам, дешхьалхе, суффикс схьалаха (каро);
- синонимех а, антонимех а пайдаэцна меттигаш гучуйаха; тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнашна синонимаша, антонимаш а йало;
- нийсачу а, тЕдеанчу а маЫнехь далийна дешнаш (атта дешнаш) довза;
- текстехь дешан маЫна къасто;
- къамелехь а, йозанехь а *-р, -хо, -ча* суффиксашца долчу дешнех пайдаэца;
- хьастаран-жимдаран суффиксийн Гюьнца дешнаш кхолла(*цІа-цІелиг, кема-кемалг...*);
- цІердешнаш довза; цІердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: класс, терахь, дожар;
- билгалдешнаш довза; билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: класс, терахь, дожар;

- лааме а, лаамаза а билгалдешнаш къасто;
- цхьаллин йа дукхаллин терахьан бен кеп йоцу цердешнаш къасто (довза);
- хандешнаш довза; «хIун дан?» бохучу хаттарна жоп лунхандешнаш къасто; хандешнийн хан билгалйаккха;
- йаххийн церметдешнаш (йуьхьанцарчу кепехь) довза; йаххийн церметдешнех, текстехь ца оьшу йух-йуха аларш дIадахархьама, пайдаэца;
- дештIаьхьенаш а, дешхьалхенаш а къасто;
- аларан Iалашоне а, эмоцин иэшаре а хьаьжжина, предложенин тайпа къасто;
- предложенин коьрта а, коьртаза (тайпанашка а ца йоькьуш) меженаш лаха;
- йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
- дешнаш, предложенеш, 60 дашал сов барам боцу тексташ нийса схьайазйан;
- Iамийна нийсайаздаран бакьонаш тидаме а оьцуш, 55 дашал сов барам боцу тексташ олуш дIайазйан;
- опискаш а, Iамийнчу бакьонашна долу гIалаташ а лаха, нисдан;
- тайп-тайпанчу тайпанийн текстех кхета, текстехь балийна (белла) хаам схьалаха;
- бешначу (хезначу) хааман буха тIехь барта а, йозанехь а (1-2 предложени) цхьалхечу жамIийн кеп кхолла;
- нийсааларан (орфоэпин) норманаш, нийса интонаци (иэшар) лар а йеш, барта диалоган а, монологан а аларш (билгалйинчу темина, тергамийн буха тIехь 3-5 предложенех) хIитто; къамелан этикетан норманех пайда а оьцуш, шайца кхайкхар, дехар, бехк цабиллар, баркалла алар, духатохар долу йаккхий йоцу барта а, йозанан а тексташ (2-4 предложени) кхолла;
- текстехь предложенийн уьйр къасто (**а** хуттурган гIоьнца);
- текстехь коьрта дешнаш къасто;
- текстан тема а, текстан коьрта ойлаа билгалйаккха;
- текстан дакъош (абзацаш) билгалдаха а, коьртачу дешнийн йа предложенийн гIоьнца церан маьIнийн чулацам гайта а;
- текстан план хIотто, цунна тIоьхула текст кхолла а, текст нисйан а;
- йеллачу, массара цхьаьна йа ша хIоттийнчу планаца ма-дарра схьадийцар дIайаздан;
- шен дешнашца Iамийнчу кхетамийн маьIнех кхето; Iамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман гIоьнца дешан маьIна нисдан;
- мини-таллам дIабахьа, проектан гIуллакхдарехь дакъалаца.

4 КЛАСС

Дешархо Йемар ву:

- Россин Федерацин махкахь меттан а, культурин а тайп-тайпаналлех кхета, мотт халкъан син-обздангаллин коьртачу мехаллех цхьаь хилар тӀеэца;
- тӀекеренан коьртачу гӀирсах санна, меттан маӀнахкхета; Нохчийн республикин пачхьалкхан а, къоман тӀекеренан а мотт санна, нохчийн меттан меттигах кхета;
- нийса барта а, йозанан а къамел адаман обздангаллин йукъара гайтам санна тӀеэца;
- деллачу дешнашна синонимаш йало; деллачу дешнашна антонимаш йало;
- къамелехь маӀна нисдан оьшу дешнаш гучудаха, контекстехула дешан маӀна къасто;
- атта схьакъасталучу морфемашца долчу дешнийн хӀоттамехула таллам бан; дешан хӀоттаман схема хӀотто; дешан хӀоттам йеллачу схемица цхьаьнабало;
- карайерзийнчу грамматикин билгалонийн комплексца (Ӏамийнчун барамехь), дош билгалчу къамелан декъан хилар къасто;
- цӀердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: легар, класс, терахь, дожар;
- билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: терахь, дожар, кеп (*лааме, лаамаза*);
- билгалдешнаш дожарца леги;
- терахьдешнаш довза а, царех пайдаэца а, масаллин а, роӀаллин а терахьдешнаш къасто;
- хандешан билгалза кеп къасто(схьалаха); хандешан хан къасто;
- йуьхьан цӀерметдешан йуьхьанцарчу кепан грамматикин билгалонаш къасто: йуьхь, терахь; йаххьийн цӀерметдешнех, текстехь ца оьшу йух-йуха аларш дӀадахархьама, пайдаэца;
- дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени къасто (йовза);
- аларан Ӏалашоне а, эмоцин иэшаре а хьаьжжина а, предложенийн классификаци йан;
- йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
- цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш йовза; цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш хӀитто; цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенех къамелехь пайдаэца;
- цхьалхе йаьржина предложенеш а, шина цхьалхечу предложенех лаьтта чолхепредложенеш а дӀасакъасто; цхьалхечу предложенина синтаксисан таллам бан;
- Ӏамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца, царна йукъахь: долахь цӀерашкахь доккха элп; йукъарчу цӀерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (Ӏ)* элпаш; тӀеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а *я, ю, е (Ӏ)* элпаш; долахь цӀерашкахь *я, яь, ю, юь, е (Ӏ)*, тӀеэцначу (долахь цӀерашкахь) *я, ю, е (Ӏ)* элпаш; мукъаза элпаш (*къ, кӀ, кх, гӀ и т.д.*); *-эв,-авь,-ев* йаздаран бакъонаш; оьрсийн маттера а, оьрсийн маттехула а тӀеэцначу дешнашкахь *и, ь, ы, ф* элпаш йаздар; мукъа аьзнаш [*и*], [*уь*] деха хилар гойтуш, *й* элп йаздар; йеха а, йоца дифтонгаш *иэ, уо*; чаккхенгахь *-г, -к* элпаш долчу цӀердешнашкахь *а* и *и* элпаш; дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш; нохчийн меттан шалха мукъаза элпаш; дешан чаккхенгахь *и*; цӀердешнашца

а, йаххыйн цѐрметдешнашца а дештѐаьхъенийн къаьстина йазйар; *ца, ма* дакъалгийн хандешнашца къаьстина йаздар; *й, ъ, ь* долчу дешнийн сехьадаккхар; шала мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехьадаккхар; шалхачу мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехьадаккхар; дукхаллин терахъан цѐрдешнийн чаккхенаш; дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а (*ца, ма, а*) йазйар; *а* хуттурго а, хуттургаш йоцуш а цхьаьнатоьхначу цхьанатайпанара меженашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш; шина цхьалхечу предложенех лаьттаху чолхечу предложенехь сацаран хьаьркаш;

- 80 дашал сов барам боцу тексташ нийса схьайазйан;
- Іамийна нийсайаздаран бакъонаш тидаме а оьцуш, 75 дашал сов барам боцу тексташ олуш дІайазйан;
- опискаш, Іамийнчу бакъонашна орфографин а, пунктуацин а гІалаташ схьалаха а, нисдан а;
- тІекеренан хьолах кхета (муьлхачу Іалашонца, хьаьнца, мичахь хуьлуш йу тІекере); тІекеренан хьолахь нийса (адекватни) меттан гІирсаш харжа;
- нийса интонаци, къамелан зІе хиларан норманаш, орфоэпин норманаш ларйеш, барта диалоган а, монологан а аларш (4-6 предложени) хІитто;
- барта а, йозанан кепахь (йозанан тІекеренан билгалчу хьолана лерина (кехаташ, декъалваран открыткаш, дІакхайкхорш (объявленеш), и.д.кх.) а, йаккхий йоцу тексташ (3-5 предложенех) кхолла;
- текстан тема а, коьрта ойла а къасто; темина йа коьртачу ойланна тІе а тевжаш, текстана ша цІе тилла;
- предложенийн а, текстан дакъойн а къеп нисйан;
- йеллачу тексташна план хІотто;
- текст ма-йарра схьайийцар кхочушдан (барта а, йозанан кепахь а);
- текст хоржуш (йукъ-йукъара) схьайийцар кхочушдан (барта);
- билгалйинчу теманашца сочиненеш йазйан (хьалххе кечам биначул тІаьхьа);
- довзийтаран, талламан йешар, хаам лахар кхочушдан; бешначу (хезначу) хааман буха тІехь барта а, йозанан кепехь ацхьалхечу жамІийн кепаш йало; текстехь йолчу хааман интерпретаци йан а, жамІаш дан а;
- шен дешнашца Іамийнчу кхетамийн маьІна даста; Іамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман (кехатан а, электронан а носитель тІехь) гІоьнца, тІаьхьа хьожучу чуваларан хьелашкахь Интернет чохь дешан маьІна нисдан.

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1	Абатал хьалхара мур	8	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		8	0	0	
2.1.	Деша а, яздан а Iамош болу абатал мур	78	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		78	0	0	
3.1.	Деша а, йаздан а Iамош болу абатал тIаьхъара мур	12	1	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		12	1	0	
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		99	0	0	

**Нохчийн меттан тематикин планировани
2 класс**

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллара ллин белхаш	
	Дакъа 1. Маттах лаьцна йукъара хаамаш				
1.1	Мотт адамийн тIекеренан коьрта гIирс а, къоман культурин хилам а санна.	1	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
1.2	Россин а, дуьненан а меттан шортенан тайп-тайпаналлех йуьхьанцара кхетамаш. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ.	1	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
	Декъехула дерриг сахьташ	2	0	0	
	Дакъа 2. Фонетика, графика, орфоэпи				
2.1.	Аьзнийн маъIна къасторан гIуллакх; аьзнаш а, элпаш а; зевне, къора мукъаза аьзнаш довзар	2	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
2.2	Озан башхаллин характеристика: мукъа – мукъаза; зевне – къора мукъазнаш	2	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
2.3	Нохчийн меттан ша-тайпа мукъа фонемаш (аь – аь, оь – оь, уь – уь) а, уьш элпашца билгалйар а (аь, оь, уь, яь, юь). Я, яь, ю, юь, е(ё) элпашца дешнаш.	1	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
2.4	Э, е элпашца дешнаш. Деа а, доца а мукъанаш. Й элпаца долу дешнаш.	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/

2.5	Нохчийн меттан ша-тайпа мукъаза фонемаш (<i>ɔI, kI, къ, кх, nI, mI, xI, хь, цI, чI, I</i>) а, уьш элпашца билгалйар а. <i>Щ, ь, ы, ф</i> элпашца долу дешнаш.	2	0	0	desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
2.6	Шеконца [<i>овв</i>], [<i>ой</i>], [<i>эв</i>] хеза дешнаш нийсайаздар	1	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
2.7	Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъаза элпийн цхьаьнакхетарш дерш а цхьаьна).	2	0	0	ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
2.8	Дошамашца болх беш алфавитах болчу кхетамах пайдаэцар. Элпийн боцу графикаин гIирсаш: дешнашна йуккъехь кIайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк, абзац (цIен могIа), сацаран хьаьркаш (Iамийнчун барамехь).	3	0	1	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
Декъехула дерриг сахьташ		13	0	0	
Дакъа 3. Лексика					
3.1.	Дош декаран а, маьIнин а цхьаалла санна. Дешан лексикаин маьIна (йукъара кхетам).	3	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
3.2	Текстехула дешан маьIна билгалдаккхар йа дошаман гIоьнца маьIна нисдар.	3	0	0.5	www.urok95/ru.
3.3	ЦхьанамаьIнийн а, дукхамаяьIнийн а дешнаш (атта дешнаш, тергам).	3	0	0	www.desharkho.ru
3.4	Къамелехь синонимех а, антонимех а пайдаэцарна гIехь тергам.	3	1	0	ps95.ru/dikdosham/
Декъехула дерриг сахьташ		12	0	0	
Дакъа 4. Дешан хIоттам (морфемика)					
4.1.	Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна	1	0	0	www.desharkho.ru

4.2.	Цхъанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш	1	0	0	www. urok95/ru.
4.3	Дешнашкахь орам къастор (атгачу меттигашкахь).	1	0	0	www. desharkho.ru
Декъехула дерриг сахъташ		3	0	0	
Дакъа 5. Морфологи					
5.1	Цердош (довзийтар): йукъара маъІна, хаттарш («мила?», «хІун?»), къамелехь пайдаэцар.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.2	Йукъара а, долахь а цердешнаш (фамилеш, цІераш, дайн цІераш, дийнатийн цІераш, меттигийн цІераш).	3	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.3	Хандош (довзийтар): йукъара маъІна, хаттарш («хІун до?», «хІун дина?», «хІун дийр ду?»), къамелехь пайдаэцар.	3	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.4	Билгалдош.	5	1	0	www. desharkho.ru
5.5	ДештІаьхье. Уггар йаьржина дештІаьхьенаш: <i>тІе, тІера, чу, чуьра, кІел</i> , и.д.кх.	2	0	0	www. urok95/ru.
Дерриг:		10	0	0	
Дакъа 6.Синтаксис					
6.1	Предложени. Предложенехь дешнийн къепе; предложенехь дешнийн уьйр (карладаккхар).	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
6.2	Аларан Іалашоне хъаьжжина, предложенийн тайпанаш: дийцаран, хаттаран, тІедожоран предложенеш.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
6.3	Синхаамийн иэшаре (эмоцин окраске) хъаьжжина, предложенийн тайпанаш (интонацехула (иэшарехула): айдаран а, айдаран йоцу а предложенеш	2	1		www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.

Дерриг:		6	0	0	
Дакъа 7. Орфографи а, пунктуаци а					
7.1	Морфологи лингвистикин дакъа санна Предложенин йуьххъехъ а, долахъ цIерашкахъ а доккха элп (цIераш, фамилеш, дийнатийн цIераш);	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.2	Предложенин чаккхенгахъ сацаран хъаьркаш; дош цхъана моIарера вукху моIаре сехъадаккхар (дешан морфемин декъадалар тидаме а ца оьцуш);	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.3	Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: долахъ цIерашкахъ доккха элп: цIераш, фамилеш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш; йукъарчу цIерашкахъ а, кхечу къамелан дакъошкахъ а (нохчийн меттан дешнашкахъ)я, яь, ю, юь, е (ë) элпийн нийсайаздар, тIеэцначу (йукъарчу) дешнашкахъ я, ю, е (ë) элпийн нийсайаздар.	6	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.4	ТIеэцначу дешнашкахъ (долахъ цIерашкахъ) я, ю, е (ë) элпийн нийсайаздар.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
7.5	Нохчийн меттан мукъазчу элпийн (къ, кI, кх, гI, и.д.кх.) нийсайаздар	4	0	0	www. urok95/ru.
7.6	Шеконца [оьв], [ой], [эв] хезачу дешнийн нийсайаздар (-эв, -аьв, -ев); ц, в, ы, ф элпашца долчу дешнийн нийсайаздар;	4	0	0	www. desharkho.ru
7.7	Деха мукъаи, уь хезачохъ й элп йаздар; дештIаьхъенаш цIердешнашца къаьстина йазйар.	4	0	0	www. desharkho.ru
Дерриг:		22	0	0	
Дакъа 8. Къамел кхиор					
8.1	Коммуникативни хъесап эвсараллица кхочушдархъама, барта тIекеренан Iалашонашца а, хъелашца а цхъаьнабоIу меттан гIирсаш харжар (деллачу хаттарна жоп далархъама, шена хетарг алархъама). Къамел дан хаар (дIадоло, къамелехъ дакъалаца, къамел чекхдаккха,	1	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.

	тидам тЕберзо, и.				
8.2	Къамелан диалоган кеп практикехъ карайерзор. Дешаран а, Iер-дахаран а тЕкеренан хъелашкахъ къамелан этикетан норманаш а, орфоэпин (нийсааларан) норманаш а ларйар.	4	1	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
8.3	Суьртан репродукцихула барта дийцар хIоттор. Ша бинчу тергамашкахула а, хаттаршкахула а барта дийцар хIоттор	1	0	1	www.urok95/ru.
8.4	Текст. Текстан билгалонаш: текстера предложенийн маЪИнийн цхъаалла; текстера предложенийн хъалх-тIаъхъалла; текстехъ кхочушхилла йаЪлла ойла гайтар.	1	0	0	www.desharkho.ru
8.5	Текстийн тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхъанцара довзийтар).	3	0	0	www.urok95/ru.
8.6	Текстийн тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхъанцара довзийтар). Декъалдар а, декъалдаран открытка (диллина кехат) а.	4	1	0.5	www.desharkho.ru
8.7	Текстах кхетар: текстехъ болчу хааман буха тIехъ цхъалха жамIаш кепе далоран хаар кхиор. Нийсачу интонацица (иэшарца) текстан хозуьйтуш исбаъхъаллин йешар. Хаттаршна тIе а тевжаш, 25-35 дешан барамехъ йолу дийцаран текст ма-йарра схъайийцар.	2	0	0	www.urok95/ru.
Дерриг:		20			
Резервни хан		10			
Программин сахътийн йукъара терахъ		102	10	3	

Нохчийн меттан тематикин планировани

3 класс

№п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш.	Сахътийн барам	Электронни дешаран
------	--	----------------	--------------------

		Декъан сахъта ш	Таллам ан белхаш	Кхолла раллин белхаш	ресурс
Дакъа 1. 1амийнарг карладаккхар.					
1.	Къамел. Текст. Предложени. Доларчу ц1ерашкахъ доккха элп яздар. Цхъанаораман дешнаш.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	1		
Дакъа 2. Аьзнаш а, элпаш а.					
2.	Аз а,элп а вовшех муха къаьста? Аьзнаш а, элпаш а. Дош. Дешдакъа. Дош сехъадаккхар. Деа а, доца а мукъа аьзнаш. Шалхачу элпашца билгалдеш долу аьзнаш. Къасторан хъаьркаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш. Дешан чаккхенгахъ –Н яздар.	13		1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		13		1	
Дакъа 3. Предложени.					
3.	Дийцаран а, хаттаран а предложенеш. Айдаран предложени. Т1еч1аг1дар.	13	1	1	https://desharkho.ru/

	Подлежащи а, сказуеми а. Предложения, дешнийн цъанакхетарш а. Текст.				www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		13	1	1	
Дакъа 4. Дешан х1оттам.					
4.	Орам. Орамехъ шалха мукъаза элпаш яздар. Чаккхе. Дешан чаккхенга шала мукъаза элпаш яздар. Дешхъалхе. Дешхъалхе а, дешт1аьхье а. Суффикс.	16	1	1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		16	1	1	
Дакъа 5. Къамелан дакъош.					
5.	Къамелан дакъош. Ц1ердешнийн терахъаш.	3		1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru
Дерриг:		3		1	
Дакъа 6. Ц1ердош.					
6.	Ц1ердош. Доккхачу элпаца йазден ц1ердешнаш. Ц1ердешнийн терахъашца хийцадалар. Ц1ердешнийн классаш. Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар.	11			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru

	(легар). Течлаглар.				https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		11			
Дақъа 7. Билгалдош.					
7.	Билгалдош. Дуъхъл маълна долу билгалдешнаш. Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш. Билгалдош течлаглар.	7	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	1		
Дақъа 8. Хандош.					
8.	Хандош. Хандешнийн хенашца хийцадалар. Хандешан билгалза кеп. Хандешнашца ЦА, МАНийсаяздар.	10			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		10			
Дақъа 9. Шарахъ 1амийнарг карладаккхар.					
9.	Текст. Дешан хлоттам. Къамелан дакъош. Аъзнаш а,	14	2		https://desharkho.ru/

	элпаш а. Цірдешнийн дожарш.				www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		14	2		
10.	Сочинени	1			
	Изложени	3			
	Талламан белхаш	5			
	Тіера схьайазйар.	1			
Дерриг		10			
Программин сахьтийн барам		102			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

4 КЛАСС

№	Программин дакьойн а, темийн а цІераш	Сахьтийн барам	Терахь	Электронни дешаран ресурс.
---	---------------------------------------	----------------	--------	----------------------------

п/п		Разделан сахъгаш	Талламан белхаш	Кхолларалл ин белхаш		
1.1	Гамийнарг карладаккхар	25	2	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		25	2	1		
2.1.	Ц1ердош	17	1	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		17	1	1		
3.1.	Билгалдош	10	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		10	0	0		
4.1.	Хандош	9	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		9	1	0		
5.1	Терахъдош	3	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		3	0	0		
6.1	Ц1ерметдош	5	0	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/

						ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		5	0	1		
7.1	Чолхе предложенеш	2	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		2	0	0		
8.1	Тедерзар	2	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		2		0		
9.1	Гамийнарг карладаккхар, тлечлаглдар.	21	1	0		
Разделан жам1:		21	1	0		
10.1	Сочинени	1		1		
10.2	Изложени	2		2		
10.3	Талламан белхаш	5	5			
Разделан жам1:		8	5	3		
Программин сахътийн барам		102				

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВ

2 класс

№ раг 1	Урокан чулацам	Сахьтийн барам			Таморан тєрахь		
		дерри г	Таллам	Кхолла- раллинн	Пла наца	Билг гал	
1-	1 амийнарг карладаккхар.	1			01.09		
2	1 амийнарг карладаккхар.	1			06.09		
3	1 амийнарг карладаккхар.	1			07.09		
4	Къамел.	1			08.09		
5	Къамел.	1			13.09		
6	Къамел.	1			14.09		
7	Аьзнаш а, элпаш а.	1			15.09		
8	Аьзнаш а, элпаш а.	1			20.09		
9	Мукъа аьзнаш а , элпаш а.	1			21.09		
10	Мукъа аьзнаш а , элпаш а.	1			22.09		
11	Мукъа аьзнаш а, церан элпийн билгалонаш а.	1			27.09		
12	Мукъа аьзнаш а, церан элпийн билгалонаш а.	1			28.09		
13	Элпаш э, е юкъадог 1у дешнаш.	1			29.09		
14	Элпаш э, е юкъадог 1у дешнаш.	1			04.10		
15	Элпаш я,яь,ю.юь юкъадог 1у дешнаш.	1			05.10		
16	Элпаш я,яь,ю.юь юкъадог 1у дешнаш.	1			06.10		
17	Мукъаза аьзнаш а,уьш элпашца билгалдар.	1			11.10		

18	Мукъаза аз а, элп а й	1			12.10		
19	Мукъаза аз а, элп а й	1			13.10		
20-	Нохчийн абат	1			18.10		
21	Нохчийн аббат	1			19.10		
22	Талламан диктант	1	1		20.10		Диктант
23	Г1алаташ т1ехь болх.	1			25.10		
24-	Дош а, дешдакъа а	1			26.10		
25	Дош а, дешдакъа а	1			27.10		
26	Дешнаш сехьадахар	1			08.11		
27	Дешнаш сехьадахар	1			09.11		
28	Дешнаш сехьадахар	1			10.11		
29	Предложени	1			15.11		
30	Предложени	1			16.11		
31	Текст	1			17.11		
32	Текст	1			22.11		
33	Текст	1			23.11		
34	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъа азнаш а, уьш йозанехь билгалдахар	1			24.11		
35	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъа азнаш а, уьш йозанехь билгалдахар	1			29.11		

36	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъза азнаш а, уьш йозанехъ билгалдахар.	1			30.11		
37	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъза азнаш а, уьш йозанехъ билгалдахар.	1			01.12		
38	Мукъза шиъ шалха элп хьалха-тлаьхьа нисделча нийсаяздар	1			06.12		
39	Мукъза шиъ шалха элп хьалха-тлаьхьа нисделча нийсаяздар	1			07.12		
40	Барга «1а» цле йолу дийцар х1оттадар.аг1о 69	1			08.12		
41	Дехий, доций мукъа аьзнаш.	1			13.12		
42	Дехий, доций мукъа аьзнаш.	1			14.12		
43-	Ев,ОВ,АВВ юкьадог1у дешнаш..	1			15.12		
44	Ев,ОВ,АВВ юкьадог1у дешнаш..	1			20.12		
45	Талламан диктант	1	1		21.12		Диктант
46	Глалаташ т1ехъ болх	1			22.12		
47-	Зевне а, кьора а мукъза аьзнаш а.	1			27.12		
48	Зевне а, кьора а мукъза аьзнаш а.	1			28.12		
49	Элпаш Ъ,Ё,Ф,Щ юкьадог1у дешнаш	1			30.12		
50	Элпаш Ъ,Ё,Ф,Щ юкьадог1у дешнаш	1			10.01		
51-	Мукъза аз а, элп а ъ.	1			11.01		

52	Мукъаза аз а, элп а ъ.	1			12.01		
53-	Дош а, предложени а.	1			17.01		
54	Дош а, предложени а.	1			18.01		
55-	Х1уманаш билгалъен дешнаш.	1			24.01		
56	Х1уманаш билгалъен дешнаш.	1			25.01		
57	Х1уманаш билгалъен дешнаш.	1			26.01		
58	Доккха элп	1			31.01		
59	Доккха элп	1			01.02		
60	Дешт1аьхьенаш	1			02.02		
61	Дешт1аьхьенаш	1			07.02		
62	Дешт1аьхьенаш	1			08.02		
63	Х1уманийн дар билгалден дешнаш	1			09.02		
64	Х1уманийн дар билгалден дешнаш	1			14.02		
65	Х1уманийн дар билгалден дешнаш	1			15.02		
66	Х1уманийн билгало гойту дешнаш.	1			16.02		
67	Х1уманийн билгало гойту дешнаш.	1			21.02		
68	Х1уманийн билгало гойту дешнаш.	1			22.02		
69	Гергара дешнаш.	1			28.02		
70	Гергара дешнаш.	1			29.02		
71	Гергара дешнаш.	1			01.03		
72	Т1ерасхъайазйар	1			06.03		
73	Талламан болх	1	1		07.03		Диктант
74	Г1алаташ т1ехь болх	1			13.03		

75	1амийнарг т1еч1аг1дар. Гергара дешнаш	1	0	0	14.03		
76	Гергара дешнаш	1			15.03		
77	Предложени	1			21.03		
78	Предложени	1			22.03		
79	Нохчийн абат	1			23.03		
80	Нохчийн абат	1			03.04		
81	Дешнаш сехьадахар	1			04.04		
82	Дешнаш сехьадахар	1			05.04		
83	Дехий, доций мукъа аьзнаш	1			10.04		
84	Дехий, доций мукъа аьзнаш	1			11.04		
85	Мукъаза шиь шалха элп хьалха-т1аьхьа нисделча нийсаяздар	1			12.04		
86	Мукъаза шиь шалха элп хьалха-т1аьхьа нисделча нийсаяздар	1			17.04		
87	Х1ума билгалъеш долу дешнаш.	1			18.04		
88	Х1ума билгалъеш долу дешнаш.	1			19.04		
89	Дешт1аьхьенаш	1			24.04		
90	Дешт1аьхьенаш	1			25.04		
91	Суьрта т1ехь барта дийцар х1оттор аг1о 132	1			26.04		
92-	Х1уманийн дар билгалден дешнаш	1			03.05		
93	Х1уманийн дар билгалден дешнаш	1			08.05		
94	Текст	1			10.05		
95	Текст	1			13.05		
96	Парг1ат диктант (аг1о № 136)	1			16.05		

97	Тлерасхъаязъяр(агlo № 137)	1			17.05		
98	Шеран талламан болх.	1	1		22.05		Диктант
99	Глалаташ тлехъ болх	1			23.05		
100	Тестировани	1			24.05		
101	Шарахъ ламийнарг тлечлаглар	1			29.05		
102	Шарахъ ламийнарг тлечлаглар	1			30.05		
Программаин сахътийн йукъара терахъ		102	4	0			

Хъехаран-методикин латтор

Дешархочунна:

1. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. Собыжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
2. Учебник Э.Х.Солтаханов., И.Э.Солтаханов., С.Э.Эдилов., «Нохчийн мотт» 4класс. Собыжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
3. Мацев А.Г. Нохчийн-орсьин словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.

Хъехархочунна:

1. Эдилов С.Э. Ловзуш, Iема. Юьхъанцарчу классийн хъехархошна методически пособи. (Играя, учимся. Методическое пособие для учителей начальных классов). – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2007. – 430 с.
5. Эдилов С. Э. Изложени язйан Iамор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 240 аг1о.
6. Эдилов С. Э. Сочинени язйан Iамор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 160 аг1о.

Хаамийн-ресурсийн латтор

1. Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка) // URL: <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus>
2. Образовательный портал «Чеченская электронная школа» // URL: <https://desharkho.ru>
3. Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам // URL: <https://ps95.ru/dikdosham/ru>